

PROJEKTO „INOVACIJŲ KONSULTACINĖS IR PARAMOS PASLAUGOS VERSLUI
(INOSPURTAS)“

REKOMENDACIJOS TEMA „INOVACIJŲ PARAMOS PASLAUGŲ TOBULINIMAS
BENDROJE STARTUOLIŲ PARAMOS SISTEMOJE“

2021 m. rugsėjo 28 d.

Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija šiuo metu įgyvendina vieną iš šešių Lietuvos Respublikos Vyriausybės vykdomų reformų – Inovacijų reformą. Šios reformos tikslas – didinti Lietuvos inovacinį potencialą ir skatinti inovacines veiklas. Tarp pagrindinių Inovacijų reformos tikslų yra siekis sukurti palankesnę terpę tiek mokslui, tiek verslui investuoti į inovacijas, taip pat skatinti mokslo ir verslo bendradarbiavimą. Pagrindiniai Inovacijų reformos elementai:

- konsoliduotos inovacinės veiklos skatinimo funkcijos;
- užtikrintas visų inovacijų ekosistemos dalyvių papildomumas (inovacinės veiklos skatinimo funkcijos nesidubliuoja, o jas vykdančys subjektai papildo vieni kitų veiklą);
- paskatos verslui įgyvendinamos atsižvelgiant į jo poreikius / brandos stadiją;
- sukurta verslo poreikius atliepanti MTEPI infrastruktūra.

Reformos pagrindas – vienos Inovacijų agentūros (IA) įsteigimas, konsolidavus inovacinės veiklos skatinimo funkcijas (LR Ekonomikos ir inovacijų ministerija, 2022).

Pasaulinė statistika rodo, kad kone 90 proc. startuolių žlunga nė nespėję iš esmės realizuoti savo verslo idėjos. Dažniausios nesėkmių priežastys – komandos narių patirties bei lankstumo stoka, finansų trūkumas, didelė mokestinė našta.

Strateginėje Inovacijų Taryboje 2021 metų rugsėjo 26 dieną dalyvavo Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūros, Lietuvos inovacijų centro, Kauno mokslo ir technologijų parko, Klaipėdos mokslo ir technologijų parko, Lietuvos pramoninkų konfederacijos, Lietuvos darbdavių konfederacijos, Saulėtekio slėnio mokslo ir technologijų parko, Fizikos instituto mokslo ir technologijų parko, Šiaurės miestelio technologijų parko, Visorių informacinių technologijų parko. Buvo išklaustas Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūros atstovės Mingailės Binkauskaitės pristatymas „Inovacijų paramos paslaugų tobulinimas bendroje startuolių paramos sistemoje“. Strateginė Inovacijų Taryba suformulavo šias rekomendacijas:

- Lengvinti DU mokestinę naštą pirmus kelis veiklos metus;

Kadangi darbo užmokesčio ir su juo susijusių mokesčių (socialinio draudimo, sveikatos draudimo) kaštai sudaro didelę įmonių kaštų dalį, darbo užmokesčio mokestinės naštos lengvinimas gali pagerinti veiklos sąlygas startuoliams (Kolesnikov, 2020). Tokios paramos priemonės taikomos Latvijoje – startuolių įmonės gali gauti didelę valstybės paramą mažinant su DU susijusius mokesčius arba bendrai finansuojant aukštos kvalifikacijos darbuotojų DU išlaidas. Startuolių įmonės turi teisę pretenduoti į paramos programą kvalifikuotų specialistų pritraukimui, ir iš valstybės gauti 45% kompensaciją darbuotojų atlyginimams ir nuo jų mokamiems mokesčiams (Kolesnikov, 2020). DU mokesčių lengvatos startuolių įmonėms taikomos ir Airijoje - jos priklauso nuo darbdavio sumokėtos socialinio draudimo sumos už darbuotojus. Sumokėta maksimali socialinio draudimo suma yra 5000 Eur už vieną darbuotoją ir 40 000 Eur iš viso (Airijos mokesčių ir muitinės administracija, 2022).

- Mokesčius mokėti vieną kartą metuose, nes finansų administravimas atima daug laiko;
- Pirmaisiais gyvavimo metais atleisti nuo visų mokesčių (Didžiosios Britanijos, Airijos gerosios praktikos atvejais);

Šio pobūdžio praktika taikoma Airijoje ir D. Britanijoje, kur startuolių įmonės atleidžiamos nuo pelno mokesčio pirmuosius 5 veiklos metus. Mokesčių lengvata gali būti taikoma tiek pelniui iš naujų sandorių, tiek apmokestinamajam pelniui, gautam naudojant turimą turtą. Startuolių įmonės turi teisę į mokesčių lengvatą, jeigu jų mokėtinas pelno mokestis siekia 40 000 Eur ar mažiau mokestiniais metais. Jeigu mokėtinas pelno mokestis yra tarp 40 000 Eur ir 60 000 Eur, startuolių įmonė gali turėti teisę į dalinę mokestinę lengvatą (Airijos mokesčių ir muitinės administracija, 2022). Nuo 2013 m. tapo įmanoma perkelti nepanaudotą mokesčių lengvatą:

- už pirmuosius 5 veiklos metus, kai kvalifikuota veikla prasidėjo 2018 m. sausio 1 d. ir vėliau,
- už pirmuosius 3 veiklos metus, kai kvalifikuota veikla prasidėjo iki 2018 m. sausio 1 d. (Airijos mokesčių ir muitinės administracija, 2022).
- Papildomos paskatos dėl GPM.

Papildomos paskatos dėl GPM yra dažniausiai susijusios su investuotojų, investuojančių į startuolių įmones, skatinimu. Dvi Didžiosios Britanijos remiamos atleidimo nuo mokesčių schemos – investavimo į pradinę įmonę schema (angl. the seed enterprise investment scheme (SEIS)) ir investavimo į įmones schema (angl. the enterprise investment scheme (EIS)). Pagal investavimo į pradinę įmonę schemą, investuotojai į smulkius startuolius gali naudotis 50% pajamų mokesčio lengvata nuo sumos, kurią jie sumoka pirkdami reikalavimus atitinkančias akcijas. Ir jeigu šios akcijos išlaikomos mažiausiai trejus metus, bet koks kapitalo prieaugis dėl jų vėlesnio perleidimo yra neapmokestinamas. Lengvata taikoma, investicijoms iki 100 000 svarų sterlingų sumos per mokestinius metus (Peterson, 2021).

Pagal investavimo į įmones schemą, kuri taikoma didesnėms įmonėms, investuotojai gali naudotis 30% pajamų mokesčio lengvata. Abi minėtos schemas gali būti naudojamos kapitalo prieaugiui apsaugoti, kadangi kapitalo prieaugis iš investicijų nėra apmokestinamas pardavus akcijas (Anglijos ir Velso akredituotų apskaitininkų institutas, 2021). Šia priemone gali naudotis ir startuolių darbuotojai, kuriems pasiūlomos galimybės įsigyti įmonės akcijų („Harness Wealth, 2021). Tokiu būdu galima užtikrinti investicijų kokybę, tačiau diegiant šias mokestines paskatas, rekomenduojama nustatyti tam tikrus kvalifikacinius kriterijus, pvz., mokesčių lengvata gali būti susieta su įmonės veiklos rezultatais (Europos Komisija, 2017).

- Lengvinti reikalavimus startuoliams dalyvauti finansavimo priemonėse.

Tarptautinės ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (2014) publikuotoje apžvalgoje patvirtinama, kad išorinis finansavimas yra vienas iš pagrindinių barjerų startuolių veiklos pradžiai Europoje, o tikslinė finansinė parama ženkliai pasitarnauja verslo pradžiai. Prieigos startuoliams, ypač smulkioms ir vidutinėms įmonėms, prie įvairių finansavimo instrumentų gerinimo svarbą pabrėžia Tarptautinė ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (2018) savo plenarinės sesijos ataskaitoje. Ataskaitoje pabrėžiama, kad nors startuoliai turi prieigą prie bankinio finansavimo, tikslinės paramos finansinės priemonės gali padėti susidoroti su išskylančiais rinkų neefektyvumu, struktūrinių pokyčių, informacijos asimetrijos ir didelių sandorio kaštų iššūkiais. Taigi, norint padidinti SMĮ atsparumą nuolat kintančioms sąlygoms ir kintantiems finansiniams poreikiams, tikslinga plėsti joms prieinamų finansavimo instrumentų spektrą.

- Finansinių priemonių viešinimas pagal „vieno langelio“ principą.

Šis principas patvirtintas ES 2021–2027 m. daugiametėje finansų programoje. Teigiama, kad tai padės skatinti investicijas į darbo vietų kūrimą, augimą per MTEP plėtrą, procesų skaitmenizavimą, Europos žaliąjį kursą, integruotą ir tvarų vystymąsi bei socialinių teisių skatinimą (Europos struktūrinių ir investicinių fondų platforma „fi-compass“, 2021).

- Diversifikuoti teikiamas paslaugas į tris dalis:

1. Paslaugos nukreiptos startuoliams, kurie planuoja vykdyti MTEP veiklas. Pirmiausia, akcentuojami MTEP veiklai skiriami mokesčių kreditai (pvz., JAV – iki 250 000 dol. per mokestinius metus („Boast“, 2018), mokesčių lengvatos iki 230% įmonėms, investuojančioms į Didžiosios Britanijos MTEP projektus (Didžiosios Britanijos vyriausybė, 2022).

2. Paslaugos startuoliams, kurie naudotų tik MTEP žinias arba kūrybiškumą. Kūrybinių startuolių akceleracijai paslaugos teikiamos JAV, Vidurio Rytuose, Europoje ir Azijoje. Teikiamos mentorių ir ekspertų paslaugos konsultacijoms nuo verslo pradžios iki augimo, diegiant įgūdžius ir įrankius, būtinus kūrybinei įmonei, diegiamos inovacijų ekosistemos bendradarbiaujant su inovacijų ir verslumo centrais, kuriamos bendros darbo vietos su minėtais centrais. Tai padeda pereiti nuo

idėjos prie rinkos ir valdyti rinkos augimą („Creative startups“, 2021), susitikti ir bendradarbiauti su investuotojais („Creative Business Network“, 2020).

3. Paslaugos startuoliškoms veikloms. Vadinamieji „inkubatoriai“ (organizacijos, padedančios įmonėms jų ankstyvosiose gyvavimo stadijose) teikia darbo, verslo, apskaitos, finansines ir teises konsultacijas, sukuria dalijimosi informacija tarp verslininkų aplinką už labai konkurencingą mėnesinį mokestį. Teikiama ir virtuali pagalba. Tai padeda startuoliams geriau kontroliuojant riziką, susijusią su inovacijų diegimu. Ši praktika taikoma Portugalijoje („The IT Factory“, 2021).

- Efektyvinti paslaugas nukreiptas su neekonomines naudos kūrimu, tai yra viešinimas ir skatinimas tapti versliu. Pasak Colombo et al. (2020), sudarius galimybes įvairių grupių verslininkams, įskaitant moteris ir jaunos asmenis, būtų galima plėtoti įvairias užimtumo ir ekonominės veiklos rūšis. Autoriai siūlo vykdyti politiką, kuria būtų remiamas verslumo mokymas ir verslumo tinklų kūrimas, jaunų tėvų atvejų – užtikrinama vaikų priežiūra, kad šie žmonės galėtų apsvarstyti galimybę pradėti verslą. Verslumo ugdymo ir profesinės programos gali būti veiksmingos tiems asmenims, kurie turi mažai galimybių prisijungti prie verslumo tinklų. Teikiant viešinimo ir komunikavimo paslaugas, siekiama užtikrinti didesnę startuoliams teikiamų paslaugų asortimentą ir kokybę, o tai ypač pasitarnautų veikloms, orientuotoms į vadinamąjį „daiktų ir paslaugų internetą“ (angl. the Internet of Things and Services (IoTS)) (remiantis projekto „Skaidos ir komunikavimo strategija ir planas“ (2016), kuris parengtas pagal programą „I3 Impact, Innovation, Invest“ panaudojus ES „Horizon 2020“ fondo lėšas, informacija).

- Verslo modelio kūrimas startuoliui ir vertės pasiūlymo klientui ir investuotojui rengimas.

Tai padėtų išvengti ad hoc eksperimentų, net jei tam reikia palyginus nedaug išteklių. Pavyzdžiui, verslo modelis startuoliams gali būti parenkamas pagal dvi dimensijas - požiūris į esamus konkurentus (bendradarbiauti ar konkuruoti?) ir požiūris į naujoves („iškasti griovį“ ar „šturmuoti kalvą“?). Derinant šias dimensijas, gaunamos 4 skirtingos strategijos, kuriomis grindžiami valdymo sprendimai, vertė vartotojui, technologiniai sprendimai, kuriama įmonės tapatybė ir konkurencinė erdvė (Gans et al., 2018).

Lietuva sparčiai progresuoja inovacijų srityje, tačiau nemažai įmonių vis dar nesiryžta pasinaudoti valstybės konsultacijų institucijomis teikiamomis paslaugomis ir tapti inovatyvesnėmis. Lietuvos įmonėms labiau nei finansinių išteklių trūksta žinių, kaip efektyviau inovuoti ir pasinaudoti mokslo institucijų paslaugomis, reikalingomis mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros bei inovacijų (MTEPI) veikloms vykdyti. Žinių trūkumui sumažinti valstybė nuolat siūlo konsultacinę paramą. Pastaruoju laikotarpiu vienas svarbiausių valstybės prioritetų – pramonės skaitmenizacija. Tai skaitmeninių technologijų įdiegimas gamyboje bei gamybos procesų

automatizavimas. Labai svarbu, kad technologijų įdiegimas, gamybos modernizavimas sutaptų su įmonės strategijos transformacija, joje būtų numatyta, kaip įmonė ketina efektyviau aptarnauti savo klientus, sklandžiau dalyvauti vertės kūrimo grandinėje ir koku būdu ji patobulins savo pardavimų, logistikos, pirkimų procesus. Taip pat svarbu, kaip jos personalo politika pasitarnautų sprendžiant Pramonė 4.0 revoliucinius iššūkius.

Skaitmeninės technologijos leidžia įmonėms orientuotis į personalizuotą gamybą bei pasiūlyti aukštos kokybės produktų už mažesnę kainą, tačiau tokių technologijų pritaikymas reikalauja nemažai lėšų, o mažų ir vidutinių įmonių ištekliai – itin riboti. Siekiant užtikrinti tokių įmonių konkurencingumą skatinamas jų skaitmenizavimas, tam skiriama dalis ES struktūrinių lėšų.

Šiuolaikinės konsultavimo tendencijos yra tokios, kad siekiama užtikrinti įmonėms sąžiningas ir nešališkas viešųjų konsultantų paslaugas. Kita pastebima tendencija – konsultacijų personalizavimas. Konsultacinę pagalbą, kaip ir bene visas kitas paslaugas, stengiamasi personalizuoti ir pritaikyti prie konkretaus kliento. Konsultacijos yra orientuotos į įmonės veiklą, konsultantai lydi jas tol, kol yra pasiekiami rezultatai, t. y. rinkoje realiai atsiranda nauji produktai ar paslaugos.

Rekomendacija: stiprinti konsultantų gebėjimus skaitmenizavimo ir inovacijų srityse, adaptuojant įgytas žinias įmonių veikloje teikiant paraiškas nacionaliniu ir tarptautiniu mastu bei tobulinant konsultantų personalizavimo kompetencijas, bendraujant/konsultuojant verslo įmones.